

DATE NOI PRIVIND TEZAURUL MONETAR MEDIEVAL DE LA PĂRĂU (JUD. BRAȘOV)

GHEORGHE DRAGOTĂ
gheorghe_dragota@yahoo.com
Muzeul Țării Făgărașului „Valer Literat” – Făgăraș

FURTHER INFORMATION ABOUT THE HOARD OF MEDIAEVAL COINS OF PĂRĂU (BRAȘOV COUNTY)

ABSTRACT

The hoard of mediaeval coins and it was discovered in 1979 in Părău village (Brașov county), consists of 5372 silver coins stored in an earthen jar which was partly preserved. The coins and the fragments of the jar are kept in the Făgăraș County Museum „Valer Literat”.

The coins were issued in Transylvania (24), in Hungary (3993), in Poland (770), Riga (52), Elbing (11), Danzig (47), Lithuania (46), in Prussia (153), in Bohemia (149), Swidnica (66), in Liegnitz-Brieg (40), Kempten (2), Tyrol (2), in Salzburg (1), in Braunschweig-Luneburg (1), in Mansfeld-Eisleben (1), in Frisia-Friesland (1), Saxony (2), in Brandenburg-Neumark (3), Hanovra (1), in Cieszyn-Teschen (1), in Glogau (1), Hörter (1), in Moldavia (1), Steiermark (1) and Minden (1). The coins covered period 1399-1602 and were probably hoarded at the end of the 16th century.

Taking into account the 27 countries, provinces, towns issuing these coins of different sorts (16 in all), the hoard of Părău has an extremely various structure. From this point of view it belongs to the hoard which have been discovered and published in Transylvania up to now.

The value of the hoard is 10100 denars. The fights and troubles following the murder of Mihai Viteazul made the hoard be buried probably in 1602 or 1603.

The hoard of Părău is of great importance because it completes the information about the circulation of the silver coins in Transylvania and, especially, in the County of Făgăraș.

Keywords: hoard, medieval, Părău, coins, silver, countries, provinces.

Tezaurul monetar medieval pe care-l analizăm în lucrarea de față a fost descoperit întâmplător (la început doar câteva monede), în anul 1979, de către șoferul Dumitru Șulea, în timpul unor lucrări agricole efectuate în grădina (alăturată casei sale) cu numărul 47, din vatra satului Părău. Satul Părău este reședința comunei cu același nume și este așezat în partea nord-estică a Depresiunii Făgărașului, între dealurile Perșanilor și lunca Oltului, la o distanță de 16 km față de

Făgăraș și 60 km față de reședința de județ, Brașov. În legătură cu denumirea satului Părău există ipoteza că numele satului provine de la pârâul pe care este așezat, drept dovadă fiind denumirea *Părău* pe care a purtat-o satul foarte mulți ani. Așezarea se află pe pârâul Răstoaca, lângă vechiul drum care venea de la Făgăraș, prin Șercaia, la Hoghiz. În urma unor cercetări arheologice, au fost descoperite urmele unei așezări omenesti din epoca bronzului, în punctul *Pe Vinișoare*¹, situată la nord-vest de satul Părău. Urme de locuire au fost constatate și din epoca fierului, cu ocazia unor cercetări de teren, când au fost identificate două așezări hallstattiene: una în punctul *La Fântână*, pe terasa înaltă din stânga Oltului, și alta în apropierea drumului spre Hălmeag, în punctul numit *Calea Hălmeagului*². Ulterior, în Evul mediu, vatra așezării a fost mutată pe locul unde este situată și acum.

Prima atestare documentară a localității este anul 1235 și apare între cele șase așezări catolice care fac obiectul disputei dintre episcopul Transilvaniei și arhiepiscopul de Strigoniu³, acestea fiind întemeiate de cavalerii teutoni după 1211. Părăul mai este pomenit, de asemenea, într-un document care menționează că, în 1460, Vlad Țepeș a distrus Șercaia și Părăul din cauza refuzului boierilor făgărășeni de a i se supune și fiindcă l-au susținut pe Dan, pretendentul la tron⁴. În anul 1471 brașovenii intră în stăpânirea satelor Șercaia și Părău, dar, în 1486, episcopul Ladislau Gereb și frații săi contestau brașovenilor dreptul de stăpânire asupra satelor mai sus menționate, ei fiind de fapt stăpânii Țării Făgărașului. În acest an, Radul de Berivoi, numit cneaz de cancelaria regală (fiind și jude al Țării Făgărașului), este chemat, împreună cu alți trei boieri făgărășeni, să depună mărturie în procesul dintre episcopul Transilvaniei (Ladislau Gereb) și brașoveni pentru satele Șercaia și Părău⁵. Ulterior, satul Părău apare menționat tot mai des, în diverse documente, cu prilejul evenimentelor care au marcat istoria localității sau a zonei, în Evul mediu transilvănean.

Revenind la descoperirea tezaurului, descoperitorul celor câteva monede scoase la suprafață de brăzdarul plugului a sesizat muzeul din Făgăraș. În urma anunțului, o echipă de specialiști s-a deplasat la fața locului și a efectuat un sondaj arheologic, în urma căruia a fost dezgropat întreg tezaurul. Proprietarul său, care probabil decedase pe neașteptate, îl așezase într-un vas de lut, monedele fiind depuse într-un săculeț din pânză de in și din care au fost recuperate mai multe

---

¹ Florea Costea, *Repertoriul arheologic al județului Brașov*, Brașov, 2004, p. 51.

² Idem, *Dacii din sud-estul Transilvaniei înainte și în timpul stăpânirii romane*, Brașov, 2002, p. 124; vezi și: Gheorghe Dragotă, *Așezări dacice din Țara Făgărașului*, în „Acta Terrae Fogarasiensis”, III, 2014, p. 242

³ *Documente privind istoria României. C. Transilvania. Veacurile XI, XII, XIII*, vol. 1 (1075-1250), București, Editura Academiei R.P.R., 1951, pp. 286-287.

⁴ Antal Lukács, *Țara Făgărașului în Evul mediu (secolele XIII-XVI)*, București, Editura Enciclopedică, 1999, pp. 86 și 186.

⁵ *Ibidem*, pp. 55, 112 și 113.

fragmente. Vasul fusese îngropat și așezat, cu gura în jos, pe o mică lespede de piatră, astfel ca apa să nu se infiltreze în interior. Vasul în discuție, în starea actuală, este o oală, cu o singură toartă, lucrat la roată, din pastă cărămizie, de calitate bună, bine arsă, având înălțimea de 120 mm, diametrul gurii de 120 mm, diametrul maxim de 160 mm, iar grosimea peretelui de 4 mm. Lipsa fundului vasului se explică prin faptul că, în timpul unei arături, acesta a fost spart cu plugul și dus în altă parte, astfel că nu a mai putut fi recuperat.

Tezaurul, vasul de ceramică, cât și fragmentele din săculețul de in (restaurate la laboratorul zonal din Cluj-Napoca), se păstrează la Muzeul Țării Făgărașului „Valer Literat”. Tezaurul monetar, astfel recuperat, constă dintr-un număr de 5.372 de monede (toate din argint), emise în nu mai puțin de 27 de regate, principate, ducate, episcopate sau orașe. Analizat și comparat din acest punct de vedere, tezaurul pe care îl avem în discuție poate fi categorisit ca unul dintre cele mai mari tezaure de acest fel din Transilvania, fiind unicat în ceea ce privește numărul de emitenți și nominale (16 tipuri monetare, de la oboli≈0,25 g și până la taleri≈28,50 g).

O particularitate a acestui tezaur este faptul că este compus, în cea mai mare parte, din monedă mărunță (dinari)⁶, dar și în combinație. Există două alternative care sprijină acumularea dinarilor în formarea tezaurului: lipsa de pe piață a monedei mari, din aur sau din argint, sau acumularea tezaurului într-un timp relativ scurt, corelată cu intenția de folosire a sa în nevoile zilnice și ascunderea acestuia doar din motive de siguranță, fără ca scopul în sine să fie păstrarea lui pe o perioadă mai îndelungată.

Tot în Țara Făgărașului, la începutul secolului al XX-lea, în satul Cuciulata (**Fig. 1**) s-a mai descoperit un tezaur monetar medieval care conținea peste 2.000 de piese, datate în secolele XV-XVI (1458-1599). Cuciulata este un sat așezat în partea de est a județului Brașov, în depresiunea Hoghiz, pe malul sudic al Oltului, la poalele munților Perșani și este traversat de pârâul Lupșa. Tezaurul de la Cuciulata⁷ era compus din dinari, groși, groși lați, pfennigi (helleri), oboli și alte piese monetare, emise în Ungaria (cca. 2.000 piese), Polonia, Swidnica, Elbing, Gdansk (Danzig), Liegnitz-Brieg, Riga, Prusia, Boemia (Cehia) și Transilvania.

Repartiția pe emitenți și nominale a tezaurului descoperit la Părău (**Fig. 2**), este următoarea:

---

⁶ Monedă mai mică decât dinarul era doar obolul, ce echivala cu o jumătate de dinar sau un pfennig (heller) și care, în practică, nu prea a fost tezaurizat.

⁷ Francisc Pap, *Repertoriul numismatic al Transilvaniei și Banatului sec. 11-20. Despre circulația monetară în Transilvania și Banat sec. 11-20*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2002, p. 66 (în continuare: Fr. Pap, *Repertoriul*); vezi și Gh. Dragotă, Ioan Frățean, *Tezaurul monetar de la Părău. Sec. XIV-XVII*, Făgăraș, 1998, pp. 7-8.

I. **Transilvania** – 24 monede, din care 19 dinari emiși în timpul lui Ferdinand I, între 1551-1556, și al lui Ioan II Sigismund, între 1556-1559, și alte cinci piese, de trei groși, emise de Sigismund Báthory între 1581-1602;

II. **Ungaria** – 3.993 monede: 4 oboli, 3.985 dinari, 3 groși lați și un taler (1589), emise în timpul regilor Matei Corvin – 65 piese (dinari), Vladislav II – 33 piese (dinari), Ludovic II – 15 piese (dinari), Ioan Zápolya – 2 piese (dinari), Ferdinand I – 1.610 piese (1.609 dinari și un groș lat), Maximilian II – 893 piese (2 oboli, 890 dinari și un groș lat) și Rudolf II – 1.375 piese (2 oboli, 1.371 dinari, un groș lat și un taler). Din totalul pieselor ungurești, un număr de șapte monede sunt falsuri;

III. **Polonia** – 770 monede: 397 jumătăți de groș, 144 piese de un groș, 3 solidus, 223 piese de trei groși și 3 piese de șase groși, emise între anii 1399-1601 de regii Poloniei Vladislav Jagello – 3 piese (jumătăți de groș), Cazimir IV Jagello – 44 piese (jumătăți de groș), Ioan Albert – 104 piese (jumătăți de groș) Alexandru I – 111 piese (jumătăți de groș), Sigismund I – 278 piese (135 jumătăți de groș, un solidus și 142 groși), Ștefan Báthory – 17 piese (un solidus, 3 groși noi și 13 piese de 3 groși); Sigismund III – 213 piese (210 piese de trei groși și 3 piese de șase groși);

IV. **Riga** – 52 monede: 17 piese de un groș, 2 solidus și 33 piese de trei groși, emise între anii 1581-1600 de regii Poloniei Ștefan Báthory – 17 piese (groși), și Sigismund III – 35 piese (2 solidus și 33 piese de trei groși), dintre care o monedă este falsă;

V. **Elbing (Elblag)** – 11 monede: groși emiși de regele Sigismund I, între anii 1534-1540;

VI. **Danzig (Gdansk)** – 47 monede: groși emiși între anii 1531-1579 de către regii Poloniei Sigismund I (42 piese), Sigismund II August (1545-1572) – 2 piese și Ștefan Báthory (3 piese). Există și un groș de necesitate, din 1577, emis sub asediul lui Ștefan Báthory, din odoare bisericești;

VII. **Lituania** – 46 monede: 16 piese de un groș, 29 piese de trei groși și o piesă de patru groși, emise între anii 1547-1599 de regii Poloniei Sigismund II August – 17 piese (16 groși și o piesă de patru groși), Ștefan Báthory – 11 piese (trei groși) și Sigismund III – 18 piese (trei groși). Moneda de patru groși a fost emisă de către Sigismund II August, în anul 1569;

VIII. **Prusia** – 153 monede: groși emiși de Albert de Brandenburg (1525-1568) și George Friedrich I (1578-1603), între anii 1530-1586;

IX. **Boemia** – 149 monede: pfennigi (helleri), emiși între anii 1490 și 1593 de regii Ungariei Vladislav II – 41 piese, Ludovic II – 5 piese, Ferdinand I – 56 piese, Maximilian II – 28 piese și Rudolf II – 17 piese;

X. **Swidnica (Silezia)** – 66 monede: jumătăți de groș, emise între anii 1518-1526 de către regele Ungariei Ludovic II (1516-1526);

XI. **Liegnitz-Brieg** – 40 monede: groși, imitații după groșii lui Albert de Brandenburg, emiși între anii 1541-1546 de suveranul Friederich II (1495-1547);

XII. **Kempton (Suabia)** – 2 monede: taleri, emiși de împăratul Carol V (1519-1556), în anii 1543 și 1546;

XIII. **Tirol** – 2 monede: taleri, fără an, emiși de Ferdinand I (1564-1595);

XIV. **Salzburg** – 1 monedă: taler emis în anul 1563 de Johann Jakob (1560-1586);

XV. **Braunschweig-Lüneburg** – 1 monedă: taler emis de Henric cel Tânăr, la 1562;

XVI. **Mansfeld-Eisleben** – 1 monedă: taler emis la 1577 de către patru emitenți;

XVII. **Frizia (Friesland)** – 1 monedă: taler emis în 1584;

XVIII. **Saxonia** – 2 monede: un sfert de taler emis în 1544 de către Johann Friedrich și Moritz (1541-1547) și o piesă de un pfennig, emis de Ernest (1464-1486) și Albert (1464-1500);

XIX. **Brandenburg-Neumark** – 3 monede: groși emiși de Johann V. Küstrin (1535-1571), în anii 1544 (2 piese) și 1545 (1 piesă);

XX. **Hanovra** – 1 monedă: mariengroschen emis la 1552;

XXI. **Cieszyn (Teschen)** – 1 monedă (trei creițari), emisă de Adam Wenzel (1579-1617);

XXII. **Glogau (Silezia)** - 1 monedă: groș emis de Sigismund I în anul 1506;

XXIII. **Hóxtér (Westfalia)** – 1 monedă: mariengroschen emis la 1554;

XXIV. **Moldova** – 1 monedă: dinar emis în anul 1562 de către Despot Vodă (1561-1563);

XXV. **Moravia** – 1 monedă: groș emis în 1576 de către regele Maximilian II al Ungariei;

XXVI. **Steiermark (Stiria)** – 1 monedă: creițar emis la anul 1571 de Maximilian II;

XXVII. **Minden (Westfalia)** – 1 monedă: un groș și jumătate (identic cu poltura), emis la 1580 de către împăratul Rudolf II (1576-1612).

Monedele transilvănene sunt emise de suveranii Ferdinand I, Ioan II Sigismund și principele Sigismund Báthory. Înainte de a deveni principat autonom, Transilvania nu suferă lipsă de monedă divizionară de argint, mai ales de la reforma monetară a lui Matei Corvin. Atât domnia lui Matei Corvin (1458-1490), cât și cea a lui Vladislav II (1490-1516), sunt caracterizate prin bogate și frumoase emisiuni monetare de toate valorile, iar emisiunile de dinari sunt relativ numeroase și pe timpul lui Ludovic II (1516-1526). Intervalul dintre 1526-1541 reprezintă pentru Transilvania o epocă de lupte înverșunate pentru succesiunea la tron între Ferdinand I și Ioan Zápolya, însoțite de jafuri, distrugerii și grele obligații fiscale, circumstanțe care nu au putut favoriza aflulul monedei poloneze spre Transilvania. Piese de la

Ferdinand (dinari), au fost bătute în monetăria de la Sibiu, în timpul cât Transilvania este ocupată de imperiali (1551-1556)⁸. Piesele poartă pe revers siglele *H-P*, inițialele lui Haller Petru, mare vistiernic și arendaș al monetăriei din Sibiu. Face excepție piesa emisă în anul 1551, care, probabil, a fost bătută la Cașovia (Košice), în Slovacia, ce ar putea fi inclusă în categoria dinarilor ungurești. Monedele emise de Ioan II Sigismund, fiul voievodului Ioan Zápolya, sunt dinari bătuți la Baia Mare, după cum arată siglele *N-P*. Dinarii bătuți de Ferdinand I și Ioan II Sigismund, în calitate și de regi ai Ungariei, pot fi încadrați și în categoria emisiunilor ungurești. Monedele de trei groși prezente în tezaur, în număr de cinci bucăți, au fost emise de Sigismund Báthory în anii 1596 (2 piese) și 1597 (3 piese).

În urma cercetărilor privind circulația monetară în Transilvania, în secolele XV-XVII, s-a constatat că prezența monedelor transilvănene în tezaurile monetare este consemnată în puține situații, aceste monede fiind mult mai rare și asimilate celor maghiare. Acestea au fost bătute în același sistem, având aspectul aproape identic, până la confuzie, mai ales pentru omul de rând, prea puțin știutor de carte.

Triplii groși transilvăneni sunt emisiuni ale principelui Sigismund Báthory, care a încercat să acopere nevoia crescândă de monedă, datorată conflictelor militare, prin emiterea de monede mărunte bătute după sistemul polonez (tripli groși). Din anul 1594, Sigismund Báthory a început să emită tripli groși, sub influență poloneză, care poartă pe avers efigia sa și, din anul 1596, titlul de principe al Moldovei și Valachiei Transalpine, titlu obținut în urma tratatelor din 1595. Piesele de trei groși au fost emise în monetăria de la Baia Mare, care i-a revenit principelui ardelean după moartea lui Ștefan Báthory. Orașul și monetăria din Baia Mare intraseră în posesia principelui Ștefan Báthory în anul 1585, în urma unui schimb teritorial cu împăratul Maximilian al II-lea, care preluase monetăria în 1570 de la predecesorul lui Báthory, Ioan II Sigismund. În 1598, Sigismund a pierdut orașul în favoarea împăratului Rudolf al II-lea⁹.

Pătrunderea masivă a triplului groș în circulația monetară transilvăneană s-a produs în ultimul deceniu al secolului al XVI-lea (1595-1599), fapt ce poate fi pus în legătură cu intensificarea traficului comercial polono-transilvănean, favorizat de conjunctura politică a rivalității polono-habsburgice pentru Transilvania¹⁰. Adoptarea sistemului monetar polonez și emiterea de piese de trei groși, în perioada în care și în Polonia aceste monede reprezintă emisiunea predominantă a vremii,

---

⁸ *Istoria României*, vol. II, București, 1962, pp. 935-936; vezi și Octavian Iliescu, *Moneda în România*, București, 1970, p. 43.

⁹ Ilie Țabrea, *Regele polon Ștefan Báthory și monetăria de la Baia Mare*, în „Cronica numismatică și arheologică”, XIII, 109, 1938. pp. 3-8.

¹⁰ Mihail Dan, *Schimbul de mărfuri între Cluj și Cracovia în ultimul deceniu al sec. XVI (I)*, în „Acta Musei Napocensis”, 11, 1974, pp. 151-168.

trebuie pusă în legătură cu strânsele relații politice dintre Principatul transilvan și Polonia, stabilite după alegerea lui Ștefan Báthory ca rege al acesteia.

Monedele pentru Ungaria au fost emise de ultimii săi regi independenți (Matei Corvin, Vladislav II Jagello, Ludovic II Jagello), iar după Mohács de împărații Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană, în calitate de regi ai Ungariei (Ferdinand I, Maximilian II și Rudolf II). Împărații Austriei bat aceste monede în calitate de regi ai Ungariei, după 1526, când partea de nord a acesteia a fost anexată Imperiului, iar o bună parte a Ungariei fusese ocupată de turci, după lupta de la Mohács. Astfel, Ungaria nu mai era un stat suveran ci o simplă provincie a Imperiului, cum era de altfel și Boemia. Este de remarcat faptul că majoritatea absolută a dinarilor prezenți în tezaurul nostru, emiși pentru Ungaria, au fost bătuți la Kremnitz (Kremnica), în Slovacia, care rămâne veacuri de-a rândul principalul atelier monetar al Ungariei, având statut de monetărie imperială. Monetăria a fost întemeiată de către Carol Robert, la 1328, fiind destinată inițial pentru emiterea de piese de aur. Între 1524-1538 este condusă de B. Behaim, iar după moartea acestuia siglele *K-B* (Kremnitz-Behaim) rămân mai departe ca sigle de monetărie, fiind interpretate ca inițiale ale cuvintelor Kremnitz-Bergstadt. Dinarii emiși la Kremnica după 1526 de către împărații germani în calitate de regi ai Ungariei, adică a părții din Ungaria pe care o anexaseră după 1526, păstrează pe revers tipul tradițional al dinarilor ungurești de după reforma lui Matei Corvin din 1467: fecioara cu pruncul și legenda *PATRONA VNGARIAE*, fiind despărțită prin puncte, rozete sau combinații de puncte și rozete. Nu este exclus ca aceste rozete, puncte, stelute și combinațiile lor să nu fie numai simple ornamente ci, poate, și semne de control, care au avut un rol asemănător cu cele de pe unele monede medievale („*point secret*”).

Dinarii ungurești aparțin tipului numit „*cu madonă*”, care își fac apariția odată cu reforma monetară a lui Matei Corvin din 1467¹¹. La această dată, regele Matei Corvin operează o schimbare de imagine monetară: pe reversul monedelor, în locul imaginii Sfântului Ladislav, de obicei în picioare, apare Madona cu micul Iisus în poale, Madona devenind *Patrona Hungariae*. Se decretează că, de acum înainte, moneda aceasta va beneficia de o valoare constantă, ea nemaifiind rebătută, mecanic, anual¹². Întrucât pe monedele bătute atunci nu figurează încă anul baterii, acesta va apare abia la începutul secolului al XVI-lea (1501) pe emisiunile regelui Vladislav II, acestea fiind deci primele emisiuni de dinari ungurești cu dată.

---

¹¹ Huszár Lajos, *Monnaies de Hongrie*, Budapest, 1963, p. 19; vezi și: Eugen Chirilă, Nicolae Gudea, Gheorghe Moldovan, *Tezaurul monetar de la Lechința de Mureș, sec. XVI*, în „Tezaur și descoperiri monetare din Muzeul Municipal Sighișoara”, Sighișoara, 1972, p. 37.

¹² Fr. Pap, *Repertoriul*, p. 199.

Piese de la Matei Corvin (1458-1490), prezente în tezaur, au fost bătute la Kremnica și Baia Mare, între anii 1468-1486, aceste emisiuni fiind preponderente. Emisiunile lui Vladislav II (1490-1516) se împart în două mari categorii: 1. nedatate, bătute între anii 1490-1498 la Kremnica și 2. ce poartă dată, emise tot la Kremnica, între 1504-1515, în cazul nostru.

Monedele lui Ludovic II (1516-1526) se găsesc în tezaur într-un număr mult mai mic decât cele ale predecesorilor lui, emise între anii 1518 și 1526, excluzându-se deci perioada așa-zisei „*nova moneta*”, mai slabă decât alte emisiuni în privința valorii intrinsece¹³. Pe dinarii lui Ludovic II, emiși la Kremnitz-Bergstadt (Kremnica, Slovacia), inițialele *K-G* și *K-A* se citesc Kremnitz-Georgius, respectiv Alexius, aceste inițiale desemnând pe George și Alexius Thurzo, monetarii de la Kremnica. Piesele cu sigla *K-B*, la care bara literei B este mult prelungită în jos, sunt emise sub conducerea monetarului Bernhard Peheim. Urmează Ioan Zápolya (1526-1540), cu doar două monede, dinari emiși în anii 1527 și 1538. Emisiunile de dinari ungurești dintre 1526-1540 sunt, în general, slab reprezentate datorită stării de război și tensiunii existente între Imperiul german și Transilvania în acest timp.

Cel mai mare număr de monede provin de la Ferdinand I (1526-1563), rege al Ungariei Apusene, în număr de 1.610 piese. După 1550 asistăm la o intensificare a pătrunderii dinarului unguresc în Transilvania, atât din cauza ocupării temporare a Transilvaniei, între 1551-1556, de către trupele lui Ferdinand I, cât și din cauză că în a doua jumătate a secolului al XVI-lea încetează ostilitățile dintre Imperiul german și Principatul transilvan. Numărul mare de monede din această perioadă poate fi pus și în legătură cu reorganizarea monetărilor de către Ferdinand I după dezastrul de la Mohács. Pe de altă parte, încetarea sau slăbirea afluxului de monedă din Polonia spre Transilvania se cere, probabil, compensată prin emisiuni venite din Ungaria. Urmează apoi Maximilian II (1563-1572), de la care provine un număr de 893 piese și Rudolf II (1572-1608) cu un număr de 1.375 piese, de la care avem și ultimele monede din tezaur (dinari), purtând anul 1602.

Dinarii emiși în timpul regilor Matei Corvin și Vladislav II, bătuți înainte de anul 1526, continuă să circule în Transilvania până la sfârșitul secolului al XVI-lea și chiar la începutul celui de-al XVII-lea, datorită conținutului de argint de bună calitate și a lipsei acute de pe piața Transilvaniei a monedei mărunte de largă circulație. Se știe că sistemul monetar maghiar se baza pe dinarii din argint, însă în perioada de acumulare a tezaurului s-au produs și schimbări în structura circulației monetare. Alături de dinari, care dețin ponderea, tezaurul mai cuprinde și patru oboli, emiși tot la Kremnica. Numărul lor mic, într-un tezaur de proporțiile celui de

---

¹³ Eugen Chirilă, Ioan Némethi, *Tezaurul monetar de la Hotoan, sec. XV-XVI*, în „Tezaurul monetar din județul Satu-Mare”, Oradea, 1968, p. 74; vezi și: Livia Călian, Corneliu Gaiu, *Un fragment din tezaurul monetar medieval de la Teaca*, în „Revista Bistriței”, XXII, 2008, pp. 261-275.

la Părău, arată că ei se emit în cantități reduse, ceea ce explică prezența relativ numeroasă a pfennigilor de Boemia. În toată această perioadă vom avea de-a face, în principiu, cu o valoare și o greutate monetară relativ constantă a monedei maghiare, dar și transilvănene.

Monedele poloneze din tezaur se înșiruie pe un interval de circa două secole, începând cu jumătățile de groș de la Vladislav Jagello, emise între 1399-1414, Cazimir IV Jagello, Ioan Albert, Alexandru I, groși și groși cu coroană ai lui Sigismund I, groși noi ai lui Ștefan Báthory și până la monedele de trei groși și șase groși emise de regele Sigismund III. Ultimele monede poloneze din tezaur sunt piesele de trei groși, de la Sigismund III, din anul 1601.

Piese de la Vladislav Jagello (1386-1434), sunt jumătăți de groș, emise la Cracovia între 1399-1414, interval în care monetăria de aici este deosebit de activă. Deoarece piesele nu poartă dată, identificarea și datarea lor poate fi făcută numai în baza semnelor maștrilor monetari: fie cerc (inel), fie litera *W* (inițiala regelui), fie litera *F* (semnul maistrului monetar Niklas Follisfesil) și crucea dublă a Jagellonilor, legenda *MONETA WLADISLAI* fiind asociată cu coroana¹⁴. Piesele lui Vladislav Jagello au fost realizate dintr-un argint bun, ceea ce explică rămânerea lor în circulație până la o dată așa de târzie.

Piese de la Cazimir al IV-lea Jagello (1447-1492), sunt tot jumătăți de groș, emise între anii 1479-1492, reversul fiind partea pe care este reprezentată coroana, iar aversul este partea care poartă vulturul, pentru că legenda "*MONETA KAZIMIRI*" figurează pe această față a monedei. Aceste piese poartă pe revers, sub coroană, un trandafir, semnul marelui vistiernic Petru Kurozwencki, care preia din 1479 controlul asupra monetăriei din Cracovia¹⁵. În această perioadă mai sus menționată, greutatea medie a pieselor emise la monetăria din Cracovia scade constant, așa cum scade și calitatea argintului, datorită dificultăților provocate de conflictele militare ale Poloniei (războiul împotriva Ordinului Teutonic) și a luptei împotriva nobilimii feudale. Probabil că și proasta administrare și incorectitudinea marelui vistiernic să-și fi spus cuvântul în acest proces de devalorizare al monedei.

Piese emise de regele Ioan Albert (1492-1501), sunt bătute între 1492-1499 de către marele vistiernic P. Kurozwencki, ce poartă încă trandafirul, iar din 1499 monedele au pe revers, sub coroană, un inel, semnul marelui vistiernic St. Szydłowecki, care preia această funcție și conducerea monetăriei din Cracovia în 1499, după moartea predecesorului său. O singură piesă a fost emisă între 1499-1501, deci într-un interval de aproximativ doi ani, ceea ce explică și numărul mic al unor asemenea piese în circulația monetară, în general. Numirea noului vistiernic și

---

¹⁴ Marian Gumowski, *Handbuch der polnischen Numismatik*, Graz, 1960, pp. 27-28 și 188.

¹⁵ *Ibidem*, p. 29; vezi și: Fr. Pap, Iudita Winkler, *Monede poloneze din secolele XV-XVIII în Transilvania*, în „Acta Musei Napocensis”, 3, 1966, pp. 197-211.

măsurile luate de rege nu reușesc însă să oprească procesul devalorizării pieselor de o jumătate de groș.

Piese emise de Alexandru I (1501-1506) sunt bine executate, cu legendă clară și cu șirul de perle, care încadrează legenda la exterior, vizibil. Prin reforma monetară introdusă de regele Alexandru I, prin care a ridicat greutatea medie a pieselor de o jumătate de groș, se va ajunge la o asemănare sensibilă între valorile monedelor maghiare și poloneze, astfel că greutatea și valoarea pe piață ale monedei poloneze și de tip polonez au ajuns foarte apropiate de cele ale monedei maghiare de după 1467. Piese maghiare și poloneze, ori de tip polonez, se asociază în tezaur cu piese de valoare circulatorie analoagă, cum ar fi cele transilvănene sau de Boemia (Cehia).

Un număr însemnat de monede poloneze aflate în tezaur provin de la suveranul Sigismund I (1506-1548), a cărui domnie marchează o etapă importantă în istoria emisiunilor monetare ale Poloniei: el realizează o uniune cu stările prusace, dându-le dreptul de a emite monedă, bate pentru prima dată monedă de aur, piese de trei și șase groși, precum și groși mari. De asemenea, el introduce, din 1507, uzul ca monedele să poarte dată, adică să fie marcate cu anul emiterii lor.

Piese mici, de o jumătate de groș, sunt bătute toate în monetăria din Cracovia, numai până în 1516, când se decretează scoaterea din circulație a jumătăților de groș. De la această dată, Sigismund I începe să emită aici groși mari, așa numiții groși cu coroană. În 1529, monetăria din Cracovia se mută la Thorn (Torun), unde, între 1528 și 1535, Sigismund I bate așa-numiții groși prusieni, în înțelegere cu Albert de Brandenburg, pentru a realiza o uniune monetară între Polonia și Prusia. Monetăria de la Thorn este condusă de Matei Schilling, un gravor excepțional de talentat și, de aceea, monedele emise aici, purtând pe ele portretul regelui în stilul Renașterii, se numără printre cele mai frumoase și mai căutate piese ale epocii. Din cauza unor neînțelegeri cu Albert de Brandenburg și orașele Danzig și Elbing, Sigismund închide, în 1535, monetăria din Thorn și mută din nou monetăria la Cracovia unde, din 1545, se reia emiterea de groși cu coroană¹⁶.

Politica monetară a lui Sigismund II August, care a avut drept obiectiv realizarea unificării monetare polono-lituaniene, s-a dovedit a fi infructuoasă: monetăria din Cracovia a fost închisă, iar monetăria lituaniană Vilna și monetăriile orășenești (Danzig, Elbing) și-au redus activitatea. Sarcina de a pune în practică unificarea polono-lituaniană i-a revenit lui Ștefan Báthory (1576-1586), fostul principe al Transilvaniei, care, după alegerea și ca rege al Poloniei, adoptă și în Transilvania sistemul monetar polonez. În perioada 1587-1608, monedele de trei groși reprezintă principalele emisiuni monetare ale Poloniei. Între 1594-1598, Transilvania începe să emită masiv piese de trei groși, aceste monede reprezentând

---

¹⁶ M. Gumowski, *op. cit.*, pp. 34, 36, 104.

emisiunea predominantă în Polonia. Astfel, în ultimul deceniu al secolului al XVI-lea își fac apariția, în cantități apreciabile, emisiuni de monedă divizionară de argint transilvăneană.

Triplii groși prezenți în tezaur au fost emiși de către regii Poloniei Ștefan Báthory și Sigismund III (1587-1632) la Olkusz, începând cu anul 1580 și până în anul 1598, și au pe revers scut cu leu și inițialele *I-F* ale trezorierului Johann Firlej. Monedele de trei groși, emise în anul 1601 tot de Sigismund III, au pe revers sigla atelierului Cracovia (*K*) și scutul cu leu al trezorierului Johann Firlej. Piesele de șase groși au fost emise de același rege, între anii 1596-1599, la Marienburg, având pe revers, în stânga și în dreapta celui de-al treilea scut, inelul și triumphiul, semne ale meșterilor monetari J. Gobel și, respectiv, Graziano Gonzalo.

În concluzie, Polonia este reprezentată în acest tezaur cu un număr apreciabil de monede, ceea ce semnaleză o circulație intensă de mărfuri către Polonia și dinspre Polonia, în acele secole.

Piesele orașului Riga (capitala Letoniei), sunt emise de către regii Poloniei Ștefan Báthory și Sigismund III, începând din 1561, când orașul ajunge sub suzeranitatea poloneză, odată cu Livonia. El își păstrează multe din vechile drepturi, inclusiv dreptul de a bate monedă. În anul 1561, orașul Riga depune omagiu de vasalitate regelui Poloniei Sigismund II August și reușește să păstreze dreptul de a bate monedă după vechiul sistem livonian. Două decenii mai târziu, în anul 1581, orașul se supune lui Ștefan Báthory, care impune renunțarea la sistemul monetar livonian și introducerea celui polonez¹⁷. Monetăria din Riga bate, fără întrerupere, monede cu bustul regelui și cu însemnele statale până în 1621, când orașul va fi cucerit de suedezi.

Însemnele ștanțate pe reversul acestor monede sunt rare și stereotipe, în mod obișnuit apărând doar floarea de crin, privită fie ca însemn al arendașului Wulf, fie ca semn al monetăriei. În timpul lui Sigismund III monetăria din Riga a bătut tripli groși, în intervalul 1588-1603.

Piesele emise de orașul Elbing sunt groși, care dețin o pondere foarte mică în tezaur, fiind în număr de 11 bucăți, emiși de regele Poloniei Sigismund I. Elbingul se desprinsese în 1454 de sub suzeranitatea ordinului teutonic și trecuse sub protectorat polonez. În 1530 orașul recâștigă dreptul de a emite monedă¹⁸. Monetăria de la Elbing își încetează activitatea în 1540, odată cu cea din Danzig. Coroana care apare deasupra armelor Elbingului are aceeași semnificație ca la Danzig, adică orașul este unit cu Coroana Poloniei și nu cu statul polon.

Piesele orașului Danzig (Gdansk) sunt emise tot de către regii Poloniei. Orașul a ieșit în 1454 de sub autoritatea ordinului cavalerilor teutoni și a trecut sub

---

¹⁷ *Ibidem*, p. 43.

¹⁸ *Ibidem*, p. 36.

protectorat polonez, păstrându-și totuși dreptul de a bate monedă. Din cauza lipsei de numerar emis la Danzig, ajung aici în circulație monede străine, devalorizate sau false. În 1530, când începe emiterea de groși, monetăria este condusă de Hans Smuthermayer, iar de la 1536 de Mihail Fischer¹⁹. În 1537, pentru un scurt timp, monetăria este închisă. Apoi își reia activitatea până în 1540, când este din nou închisă și abia în 1546 se redeschide, sub conducerea lui Mihail Fischer²⁰. Pe groșii de Danzig, de după 1530, deasupra armelor orașului apare Coroana Poloniei pentru că orașul este unit cu Coroana Poloniei și nu cu statul polon. Groși cu efigia regelui Poloniei Sigismund I sunt emiși până în 1548. În 1577, Danzigul este asediat de regele Ștefan Báthory, fiindcă orașul nu l-a recunoscut în calitate de rege al Poloniei. Monedele emise în acest an sunt lucrate din metal prețios (aur și argint) luat din biserici, acestea servind, în special, la plata mercenarilor angajați pentru apărarea orașului.

Piese lituaniene sunt emise la Vilna (Vilnius), iar în tezaurul nostru sunt emisiuni de groși de la Sigismund I, începând cu anul 1534, piese de trei groși, de la Sigismund II August și Sigismund III, până la anul 1599. Lituania este unită cu Polonia încă din timpul lui Vladislav Jagello, dar o uniune monetară între cele două țări este hotărâtă abia în 1569 de către Dieta de la Lublin, astfel că emisiunile monetare lituaniene se încadrează, de fapt, între cele poloneze. Sigismund II August bate groși de Lituania, egali ca valoare cu cei polonezi, în calitate de duce al Lituaniei, începând din 1545, iar după 1547 în calitate de rege al Poloniei și Lituaniei. De la 1578, Lituania emite monedă după sistemul monetar polonez²¹.

Ștefan Báthory a impus monetărilor Coroanei și celei lituaniene standardele unitare de batere a monedelor, astfel că monetăria din Vilna s-a supus noilor reglementări aplicate sub controlul trezorerului Lituaniei. Monetăria lituaniană din Vilna va emite monedă pe întreaga perioadă a domniei lui Sigismund al III-lea.

Monedele de trei groși păstrate în teaur, emise de Sigismund al III-lea pentru Lituania, păstrează pe revers semnul trezorerului lituanian Dimitri Chalecki, care a supravegheat activitatea monetăriei între anii 1590-1598, iar triplul groș, emis în anul 1599 de același rege, are pe revers un scut cu leu, semn al trezorerului Johann Firlej, iar în stânga scutului cu leu este sigla atelierului din Lublin (L). Astfel, locul monedelor poloneze este luat, în circulația monetară transilvăneană, în parte, de emisiunile lituaniene provenind din monetăria de la Vilna.

---

¹⁹ Eugen Chirilă, Nicolae Gudea, Valeriu Lazăr, Andrei Zrinyi, *Tezaurul monetar de la Băgaciu, sec. XIV-XVI*, în „Tezaur și descoperiri monetare din Muzeul Județean Mureș”, Târgu Mureș, 1980, p. 62.

²⁰ *Ibidem*, p. 61.

²¹ M. Gumowski, *op. cit.*, p. 42.

Piese de monedă ale Prusiei sunt reprezentate în tezaurul de la Părău de groși al lui Albert de Brandenburg (1525-1569), primul duce al Prusiei, care sunt aproape nelipsiți din tezaurele medievale transilvănene din cursul sau sfârșitul secolului al XVI-lea, datorită calității metalului și a greutății lor exacte. Ei au fost imitați de Friedrich II, ducele de Liegnitz-Brieg, și de Johann von Küstrin, ducele de Brandenburg-Neumark²². Albert este ales mare maestru al ordinului teutonic în 1511, iar în 1521 încheie cu polonezii armistițiul de la Thorn. În 1525 trece la luteranism, transformă teritoriile ordinului rămase neocupate de polonezi într-un ducat ereditar al familiei sale și face act de vasalitate, la Cracovia, față de vărul său Sigismund I²³. Politica lui Albert s-a dovedit a fi justificată, fiindcă astfel a reușit să asigure supraviețuirea ducatului nou întemeiat.

Albert de Brandenburg emite groși în calitate de vasal al regelui Sigismund I al Poloniei, iar acești groși au pe pieptul pajurei prusiene litera S, semnul vasalității față de suzeranul Sigismund, dar care nu se deosebeau însă ca valoare de groși polonezi²⁴. Emisiunile monetare prusiene, de după 1529, când monetăria prusiană din Königsberg începe să emită monedă, se disting prin excelența execuție tehnică, prin calitatea argintului și prin greutatea lor exactă. Piese de monedă prezintă o oglindă fidelă a chipului lui Albert de-a lungul anilor. Groși al lui Albert se numără printre cele mai apreciate și căutate emisiuni monetare ale timpului, ceea ce a dus la imitarea sau falsificarea lor.

Monedele emise în Boemia sunt exclusiv pfennigi (helleri), având legendă doar pe avers. Au fost emise de regii Ungariei și se datează între 1483, când apar primele emisiuni de pfennigi, din timpul domniei lui Vladislav II²⁵, și până în 1593, emiși de Rudolf II. Din 1562, pfennigi de Boemia poartă dată iar, de la Ferdinand I, asemenea piese au fost emise în monetăria de la Kuttenberg. În timpul domniei lui Maximilian II, pe lângă monetăria amintită, emit pfennigi și monetăriile de la Joachimstal, Budweis, iar în Silezia monetăria de la Breslau. În timpul lui Rudolf II emite pfennigi numai monetăria de la Kuttenberg²⁶.

Prezența lor în circulația monetară a Principatului Transilvaniei acoperă un gol în necesarul de monedă mărunță de argint, fiindcă, după cum se știe, o trăsătură dominantă a circulației monetare din Transilvania în secolul al XVI-lea este lipsa acută a monedei de argint mărunță și mijlocie. Dacă, după primele cercetări în domeniul descoperirilor monetare, se considera că pfennigi de Boemia au jucat un

---

²² E. Chirilă, Doina Ignat, *Tezaurul feudal de la Gurba, sec. XV-XVII*, Muzeul Regional Crișana, 2, Oradea, 1967, p. 19.

²³ E. Chirilă, N. Gudea, Gh. Moldovan, *op.cit.*, p. 46.

²⁴ Gheorghe Anghel, *Un tezaur de monede feudale din secolul al XVI-lea descoperit la Alba Iulia*, în „Apulum”, XI, 1973, p. 379.

²⁵ E. Chirilă, N. Gudea, V. Lazăr, A. Zrinyi, *op.cit.*, p. 65.

²⁶ *Ibidem*.

rol mic în circulația monetară a Transilvaniei, după cercetările mai recente s-a constatat o prezență mai frecventă a pfennigilor de Boemia în tezaurele îngropate după 1580. S-a constatat, de asemenea, că pătrunderea masivă a acestor piese are loc aproximativ între 1590-1600 și ea încetează după această dată. Pătrunderea poate fi pusă în legătură cu relațiile mai strânse dintre Curtea de la Praga și Transilvania, ca urmare a evenimentelor dintre 1591 (data reluării ostilităților împotriva Turciei) și sfârșitul secolului al XVI-lea.

Monedele emise de orașul Swidnica (în Silezia), imită piesele poloneze de o jumătate de groș emise la Cracovia, dar sunt mai ușoare și de o calitate inferioară a argintului față de cele poloneze, răspândindu-se în Transilvania odată cu moneda poloneză. Ele reprezintă una dintre cele mai mari escrocherii monetare ale epocii medievale (alături de cele ale lui Friedrich II și Johann von Küstrin). Fiind emise în cantități foarte mari, la începutul secolului al XVI-lea (între anii 1517-1529), ele au provocat grave tulburări în circulația monetară a timpului, au dus la proteste violente și la închiderea graniței de către Polonia. Jumătățile de groș de Swidnica sunt prezente aproape în toate tezaurele monetare descoperite în Transilvania, acumulate în a doua jumătate a secolului al XVI-lea și la începutul secolului al XVII-lea. Cu toată proasta lor reputație, cu toată calitatea lor inferioară, aceste monede se mențin în circulație și sunt teaurizate tocmai din cauza lipsei de monedă mărunță din argint. Circulația acestor monede i-a adus venituri însemnate regelui Ludovic II, dar și perturbări în circulația monetară a Poloniei. Împăratul Ferdinand a pus capăt acestor emisiuni²⁷.

Monedele de Liegnitz-Brieg sunt groși emiși de Friedrich II, ducele acestui ducat. Aceste piese imită, până la confuzie, groșii lui Albert (ducele Prusiei), tocmai datorită calității argintului și a greutateii lor exacte. După cum am mai spus, aceștia reprezentau o monedă foarte căutată și apreciată în epocă. De asemenea, pot fi considerați și imitații ale groșilor prusieni emiși după sistemul monetar polonez și, din această cauză, contează ca falsuri. Ducele Friedrich II emite aceste imitații între 1541-1546 la monetăria nou înființată de la Liegnitz, iar din 1544 îl asociază și pe ducele Johann von Küstrin²⁸. Emisiunile celor doi sunt inferioare, în calitate și greutate, groșilor prusieni ai lui Albert și celor polonezi. Ele provoacă proteste și nemulțumiri violente în Polonia, iar prin intervenția energică a împăratului Ferdinand I se pune capăt emiterii acestor monede. Atât groșii lui Friedrich, cât și cei ai lui Johann von Küstrin, sunt aproape nelipsiți în tezaurele monetare din Transilvania, mai ales în cele acumulate în a doua jumătate a secolului al XVI-lea.

În Transilvania, la finele celui de-al treilea deceniu al secolului al XVI-lea și la începutul veacului al XVII-lea, a luat sfârșit circulația monedei poloneze și de

---

²⁷ M. Gumowski, *op. cit.*, p. 31.

²⁸ E. Chirilă, N. Gudea, Gh. Moldovan, *op.cit.*, p. 47.

tip polonez, iar tot de atunci au intrat în circulația monetară emisiunile statale, orășenești sau ecleziastice austriece, germane și de tip austriac-german²⁹. Alături de emisiunile țărilor, principatelor, ducatelor și orașelor descrise mai sus, în componența tezaurului de la Părău se mai găsesc și monede izolate sau un număr foarte redus de monede (de obicei 2 piese), bătute în diferite oficine din orașele germane.

În ceea ce privește perioada pătrunderii talerilor în Transilvania se apreciază că aceasta a fost mai timpurie decât arată data tezaurului din care provin, de vreme ce monetăria de la Sibiu emite în anul 1552 monede din categoria talerilor, în numele împăratului Ferdinand I³⁰. Există și părerea că talerii au intrat în circulație efectivă în Transilvania spre sfârșitul secolului al XVI-lea, în jurul anului 1565³¹. Fiindcă mai mulți taleri sunt fără milesim, datarea lor este mai largă. În ceea ce privește proveniența talerilor din tezaur se observă o diversitate dozată, în funcție de activitatea monetăriilor sau de conjunctura politico-economică. Se pare că posesorul tezaurului nu a fost atât de mult interesat de originea talerilor, într-o lume în care moneda măruntă se devaloriza continuu, cât de cantitatea de argint monetizată și puterea de cumpărare a monedelor. Cei doi taleri de Tirol sunt emisiuni austriece ale arhiducelui Ferdinand, fiul împăratului Ferdinand I și fratele lui Maximilian II, posesor, din anul 1566, al comitatului Tirol. Talerii tirolezi au fost emiși, fără milesim, în monetăria din Hall, deschisă de arhiducele Sigismund în anul 1450. Prezența frecventă în tezaurele transilvănene a talerilor tirolezi se datorează emiterii în cantități mari a acestora în monetăria din Hall, producția fiind impulsionată de introducerea în anul 1567 a mașinii hidraulice cu valțuri. Talerii emiși de episcopatul Salzburg, prin arhiepiscopul Johann Jakob, înfățișează, pe avers, pe sfântul Rudbert, considerat întemeietorul episcopatului, cu cârje, cu mitră episcopală și nimb, pe tron, ținând în mâna dreaptă găleata cu sare. De altfel, orașul Salzburg și-a luat denumirea de la ocnele de sare din apropiere. Talerul ducatului Braunschweig-Lüneburg reprezintă regiunea monetară a Saxoniei Inferioare care, datorită bogatelor mine de argint din Harz, a avut o activitate monetară intensă. După partajul din 1485, istoria monetară a Ducatului Saxoniei se complică, căci moștenitorii lui Friederich II, Ernest (1464-1486) și Albert (1464-1500), își împart atât domeniile ducatului, cât și minele și dreptul de a bate monedă.

---

²⁹ Fr. Pap, *Tezaure monetare din sec. XV-XVIII descoperite la Cluj-Napoca și unele probleme de circulație monetară*, în "Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj", XXI, 1978, pp. 289-296.

³⁰ Bogdan Murgescu, *Circulația monetară în Țările Române în secolul al XVI-lea*, București, 1996, pp. 138 și 168

³¹ Ana Maria Velter, Constanța Știrbu, *Circulația în Țările Române a monedelor de argint cu valoare ridicată emise de statele, orașele și forurile ecleziastice germane, în perioada secolelor XVI-XVII*, în „Cercetări numismatice”, 8, 2002, pp. 283-284; vezi și: Fr. Pap, *Repertoriul*, p. 120; O. Iliescu, *op.cit.*, pp. 50-51.

Alte categorii de monede care au circulat în Transilvania în secolul al XVI-lea, pe lângă taleri, au fost groșii de Brandenburg-Neumark, Glogau și Moravia, mariengroscheni³² de Hanovra și Hörter, și alte piese divizionare, care par să fi pătruns pe la mijlocul secolului al XVI-lea, probabil cu ocazia ocupării Principatului de către imperiali, între 1551-1556. Prezența lor poate fi pusă în legătură și cu marile mișcări de trupe imperiale, din vest spre est, care încep în 1591 odată cu izbucnirea ostilităților dintre Imperiul German și turci³³.

Este de remarcat numărul mare de emitenți din care provin monedele tezaurului: nu mai puțin de 27 regate, ducate, principate, orașe și episcopate. S-a constatat (din multitudinea de tezaure cunoscute și cercetate până în prezent) că varietatea mare de emisiuni monetare de argint, dar și de aur, este unul din aspectele caracteristice ale circulației monetare din Transilvania începând cu a doua jumătate a secolului al XVI-lea³⁴. Acest aspect se datorează faptului că principii transilvăneni emit foarte puțină monedă mărunță de argint sau nu emit deloc.

Fiindcă Transilvania a fost frământată aproape o jumătate de secol de lupte interne duse pentru putere între partidele lui Ioan Zápolya și a lui Ferdinand de Habsburg, aceste evenimente determină încetarea, cel puțin pentru un timp, a emisiunilor monetare proprii. Principii Transilvaniei și-au organizat destul de târziu monetăriile (în a doua jumătate a secolului al XVI-lea), dar și atunci emit, cu precădere, monedă mare și foarte puțină monedă mărunță de mare circulație. Credem că aceasta este una din cauzele care duc la invadarea piețelor transilvănene cu monedă străină.

Un alt mijloc de pătrundere a monedelor străine a fost, îndeosebi, prezența unor trupe de mercenari străini, în special polonezi și germani, care au adus cu ei, desigur, și monedele lor de baștină. La toate acestea se adaugă existența unor relații politice bine stabilite între Transilvania și Polonia în epoca lui Ștefan Báthory, care au favorizat, de asemenea, circulația monedei dintr-o țară în alta. La cauzele de ordin politic și economic specifice Transilvaniei (necesitatea de a plăti tributul față de turci în monedă de aur sau argint de valoare mare), se adaugă și faptul că emiterea de monedă mărunță de argint cerea mai multă muncă și era mai puțin rentabilă decât emiterea de piese mari³⁵.

---

³² Mariengroschen-ul este moneda care are reprezentată pe revers pe Fecioara Maria, în picioare, cu pruncul în brațe. Este o variantă a groșului, bătută mai ales începând cu secolul al XVI-lea în toată Europa, fiind egal cu 1/36 dintr-un taler.

³³ E. Chirilă, Octavian Bandula, *Tezaurul monetar de la Baia Mare*, Baia Mare, 1966, pp. 45-46.

³⁴ Costin Kirișescu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, vol. I, București, 1964, pp. 103-105; vezi și: Fr. Pap, *Circulația monetară în Transilvania în perioada 1526-1571*, în „Acta Musei Napocensis”, XXIV-XXV, 1987-1988 (apărut 1991), pp. 623-629.

³⁵ E. Chirilă, N. Gudea, Gh. Moldovan, *op.cit.*, p. 49 (cu o discuție amplă privind circulația monetară în Principatul Transilvaniei în secolul al XVI-lea).

Absența monedei divizionare locale de argint este compensată de un aflus masiv de monedă echivalentă (măruntă) venită din sau prin Polonia (din orașele Riga, Danzig, Elbing), din ducatul Liegnitz-Brieg, din orașul Swidnica, cât și din Ungaria și Boemia. Prezența masivă a emisiunilor monetare din Ungaria și Polonia atestă legături comerciale intense ale Transilvaniei cu aceste două țări.

Cât de bogat era proprietarul tezaurului nu putem ști, căci monedele prezente în tezaur nu reprezentau, probabil, întreaga sa avere, dar calculând valoarea lui ne putem face o idee asupra unei părți a capitalului bănesc de care dispunea la un moment dat proprietarul monedelor.

Valoarea totală a tezaurului de la Părău este de 10.100 dinari, dinarul nefiind o subdiviziune a talerului. Dacă ar fi să calculăm după prețurile practicate în secolul al XVI-lea la Brașov³⁶, am avea următoarea putere de cumpărare a posesorului: 63 vaci (1 vacă/160 dinari); 123 porci (1 porc/80 dinari); 32 iepe (1 iapă/320 dinari); 195-505 piei de bou (1 piele bou/52-20 dinari); 101 piei de lup (1 piele lup/100 dinari); 202-420 piei de vulpe (1 piele vulpe/50-24 dinari) etc.

Referirea la aceste prețuri am ales-o pentru că Brașovul era mult mai apropiat de Făgăraș și Părău decât alte piețe, ca de pildă cea a Clujului, știut fiind că prețurile pe anumite piețe ale Transilvaniei erau diferite. Alt considerent a fost că acestea sunt prețuri din secolul al XVI-lea, iar tezaurul a fost acumulat la sfârșitul acestui secol.

Din cifrele rezultate observăm că, la acea dată, suma reprezenta o valoare destul de mare prin puterea de cumpărare a monedelor. Prin urmare, posesorul tezaurului ar fi putut fi un țăran înstărit al satului respectiv. Faptul că, probabil, era țăran ne-o dovedește slaba cunoaștere a valorii anumitor monede, cum sunt jumătățile de groș de Swidnica și monedele false ce se află în componența tezaurului. Afirmția rămâne doar o ipoteză, căci s-a constatat o precaritate a situației economice și sociale a țăranimii și nu putem ști în ce măsură unii dintre ei au reușit să dețină un capital bănesc acumulat.

Comparativ cu valoarea altor tezaur transilvănene ascunse la începutul secolului al XVII-lea, tezaurul de la Părău ne determină să nu excludem și posibilitatea ca proprietarul acestuia să fi fost un negustor plasat la etajele inferioare ale ierarhiei breslei. Putem presupune că acest capital bănesc ar fi putut fi rodul unei tranzacții comerciale sau, mai probabil, să provină din activități negustorești.

După cum am mai spus, cele mai recente piese din tezaur se datează în anul 1602, ceea ce constituie o indicație în legătură cu îngroparea tezaurului, care s-a făcut, probabil, în cursul anului amintit. Aceasta ar putea fi pusă, în primul rând, în legătură cu starea de nesiguranță provocată de luptele și mișcările de trupe ce

---

³⁶ Radu Manolescu, *Comerțul Țării Românești și Moldovei cu Brașovul în sec. XIV-XVI*, București, 1965, pp. 118-119.

urmează după asasinarea lui Mihai Viteazul, culminând cu luptele din anii 1602-1603 între generalul Basta și Moise Sékely³⁷. Situația tulbure din acești ani, luptele și deplasările de trupe, mai ales trupe de mercenari, care trăiesc pe socoteala populației, l-au putut determina pe proprietarul tezaurului să-și pună în siguranță averea, îngropându-l. În timpul acesta sunt bine cunoscute jafurile groaznice ale mercenarilor lui George Basta în diferite zone ale Transilvaniei³⁸. Nu este exclus ca tezaurul să fi fost îngropat și dintr-un motiv personal al posesorului, având în vedere și valoarea relativ mare a acestuia. Probabil, ca urmare a decesului subit al proprietarului, tezaurul nu a mai fost recuperat, iar ceilalți membri ai familiei nu au avut știință de ascunderea lui.

Tezaurul nostru, având o diversitate tipologică deosebită, vine să completeze aria de răspândire a monedelor care circulau în Transilvania în această perioadă și pentru zona de sud-est a Transilvaniei, zonă puțin ilustrată până acum în această privință. De asemenea, denotă și legăturile cu Moldova prin prezența în compoziția sa a unui dinar de la Despot-Vodă, emis în 1562. Se știe că aceste monede nu au fost semnalate decât foarte rar în descoperiri de tezaure transilvănene, o asemenea piesă mai fiind semnalată și în tezaurul monetar de la Slătinița (jud. Bistrița-Năsăud)³⁹.

Compoziția eterogenă a tezaurului descoperit la Părău reflectă realitățile de pe piața monetară a Transilvaniei în jurul anului 1600 și poate fi explicată prin importanța pe care o are Brașovul ca nod comercial, pe drumul ce leagă Țările Române de centrul Europei. Raportat la compoziția tezaurului, circulația monetară din Transilvania în secolele XIV-XVII pledează pentru o integrare și a Țării Făgărașului, prin piețele economice ale Europei centrale și de est, mișcării economice europene a vremii. Acest tezaur, alături de altele de acest fel, constituie un mijloc important pentru cunoașterea circulației monetare în Transilvania și, implicit, în Țara Făgărașului, la sfârșitul veacului al XVI-lea și începutul celui următor.

Bibliografie:

Documente privind istoria României. C. Transilvania. Veacurile XI, XII, XIII. Vol. 1 (1075-1250), București, 1951.

---

³⁷ *Istoria României*, vol. II, pp. 1005-1006; vezi și: *Istoria României în date*, București, 1971, p. 131.

³⁸ Ioan Crăciun, *Cronicarul Szamosközy și însemnările lui privitoare la români 1566-1608*, Cluj, 1928, p. 163.

³⁹ E. Chirilă, Ștefan Dănilă, *Tezaurul monetar de la Slătinița, sec. XV-XVI*, în „File de istorie”, IV, Bistrița, 1976, pp. 194-206; idem, *Un denar inedit de la Despot-Vodă, din tezaurul de la Slătinița*, în „File de istorie”, II, 1972, pp. 243-245.

Gheorghe ANGHEL, *Un tezaur de monede feudale din sec. al XVI-lea descoperit la Alba Iulia*, în „Apulum”, XI, 1973, pp. 375-381.

IDEM, *Un tezaur de monede de argint din sec. al XVI-lea descoperit la Lăpușnic (raion Ilia)*, în „Sargetia”, IV, 1976, pp. 109-124.

Gheorghe BUZDUGAN, Octavian LUCHIAN, Constantin C. OPRESCU, *Monede și bancnote românești*, București, 1977.

Livia CĂLIAN, Corneliu GAIU, *Un fragment din tezaurul monetar medieval de la Teaca*, în „Revista Bistriței”, XXII, 2008, pp. 261-275.

Eugen CHIRILĂ, Octavian BANDULA, *Tezaurul monetar de la Baia Mare*, Baia Mare, 1966.

Eugen CHIRILĂ, Ștefan DĂNILĂ, *Al treilea tezaur monetar de la Șieu, sec. XIV-XVII*, în „File de istorie”, IV, Bistrița, 1976, pp. 217-231.

IDEM, *Tezaurul monetar de la Slătinița, sec. XV-XVI*, în „File de istorie”, IV, 1976, pp. 194-206

IDEM, *Tezaurul monetar de la Șieu, sec. XIV-XVII*, în „Apulum”, VII, 1, 1968, pp. 505-527.

IDEM, *Un denar inedit de la Despot-Vodă, din tezaurul de la Slătinița*, în „File de istorie”, II, 1972, pp. 243-245.

Eugen CHIRILĂ, Doina IGNAT, *Tezaurul feudal de la Gurba, sec. XIV-XVII*, Oradea, 1967.

Eugen CHIRILĂ, Ioan NÉMETI, *Tezaurul monetar de la Hotoan, sec. XV-XVI*, în „Tezaure monetare din județul Satu Mare”, Oradea, 1968.

Eugen CHIRILĂ, Nicolae GUDEA, Gheorghe MOLDOVAN, *Tezaurul monetar de la Șeica Mică, sec. XVI-XVII*, în „Tezaure monetare din Muzeul Municipal Sighișoara”, Sighișoara, 1972.

Eugen CHIRILĂ, Nicolae GUDEA, Andrei ZRINYI, *Tezaurul monetar de la Băgaciu, sec. XIV-XVI*, în „Tezaure și descoperiri monetare din Muzeul Județean Mureș”, Târgu Mureș, 1980.

Florea COSTEA, *Dacii din sud-estul Transilvaniei înainte și în timpul stăpânirii romane*, Brașov, 2002.

IDEM, *Repertoriul arheologic al județului Brașov*, Brașov, 2004.

Ioan CRĂCIUN, *Cronicarul Szamosközy și însemnările lui privitoare la români (1566-1608)*, Cluj, 1928.

Mihail DAN, *Schimbul de mărfuri între Cluj și Cracovia în ultimul deceniu al sec. XVI (1)*, în „Acta Musei Napocensis”, 11, 1974, pp. 151-168.

Ștefan DĂNILĂ, Iudita WINKLER, *Tezaurul de monede feudale (sec. XV-XVII) descoperit la Vermeș, jud. Bistrița-Năsăud*, în „Apulum”, VI, 1967, pp. 232-237.

Gheorghe DRAGOTĂ, Ioan FRĂTEAN, *Tezaurul monetar de la Părău. Sec. XIV-XVII*, Făgăraș, 1998.

- Marian GUMOWSKI, *Handbuch der polnischen Numismatik*, Graz, 1960.
- Lajos HUSZÁR, *Monnaies de Hongrie*, Budapest, 1963.
- Octavian ILIESCU, *Moneda în România*, București, 1970.
- Istoria României*, vol. II, București, 1962.
- Radu MANOLESCU, *Comerțul Țării Românești și Moldovei cu Brașovul în sec. XIV-XVI*, București, 1965.
- Bogdan MURGESCU, *Circulația monetară în Țările Române în sec. al XVI-lea*, București, 1996.
- Francisc PAP, *Repertoriul numismatic al Transilvaniei și Banatului sec. 11-20. Despre circulația monetară în Transilvania și Banat sec. 11-20*, Cluj-Napoca, 2002.
- IDEM, *Tezaure monetare din sec. XV-XVIII descoperite la Cluj-Napoca și unele probleme de circulație monetară*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj”, 21, 1978.
- Ilie ȚABREA, *Regele polon Ștefan Báthory și monetăria de la Baia Mare*, în „Cronica numismatică și arheologică”, XIII, 109, 1938, pp. 3-8.
- Ana-Maria VELTER, Constanța ȘTIRBU, *Circulația în Țările Române a monedelor de argint cu valoare ridicată emise de statele, orașele și forurile ecleziastice germane, în perioada secolelor XVI-XVII*, în „Cercetări numismatice”, 8, 2002, pp. 273-308.

Lista ilustrațiilor:

Fig. 1 – Schiță: Descoperiri de tezaure monetare medievale în Țara Făgărașului.

Fig. 2 – Grafic: Repartiția tezaurului pe emitenți și nominale.

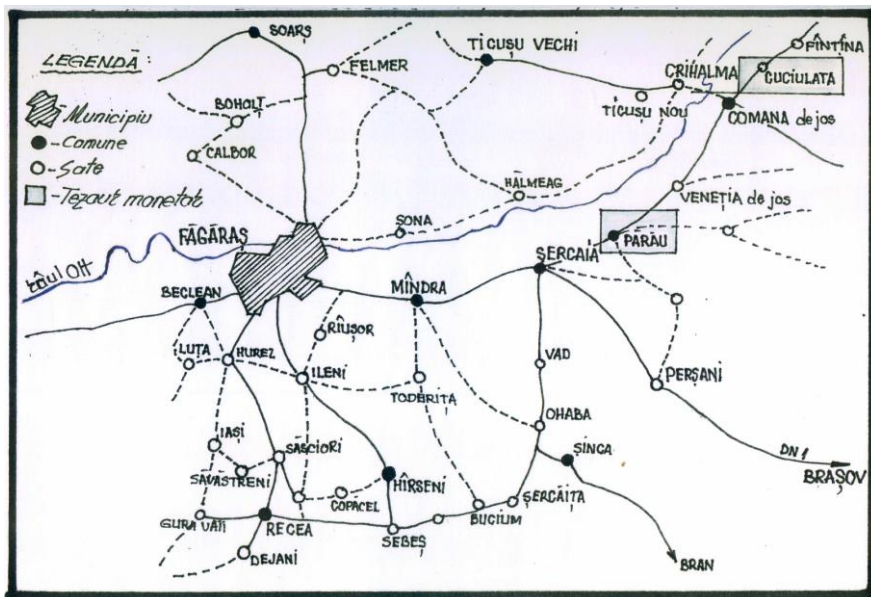

Fig. 1 – Schiță: Descoperiri de tezaur monetare medievale în Țara Făgărașului

Nr. crt.	Țara, Principatul, Orașul	4	4005	150	5	463	418	1	3	1	305	1	3	2	1	1	9	TOTAL PIESE
		OBOLI	DINARI	PFENNIGI	SOLIDUS	1/2 GROȘI	GROȘI	1,5 GROȘI	GROȘI LAȚI	1 KREUZER	3 GROȘI	4GROȘI	6 GROȘI	MARIEN-GROSCHEN	3 KREUZER	1/4 TALERI	TALERI	
1	TRANSILVANIA		19								5							24
2	UNGARIA	4	3985						3								1	3993
3	POLONIA				3	397	144				223		3					770
4	PRUSIA						153											153
5	BOEMIA			149														149
6	LITUANIA						16				29	1						46
7	RIGA				2		3				47							52
8	SWIDNICA					66												66
9	GDANSK (DANZIG)						46				1							47
10	LIEGNITZ-BRIEG						40											40
11	ELBING						11											11
12	KEMPTEN																2	2
13	TIROL																2	2
14	SALZBURG																1	1
15	BRAUNSCHWEIG-LUNEBURG																1	1
16	MANSFELD-EISLEBEN																1	1
17	FRISIA-FRIESLAND																1	1
18	SAXONIA			1												1		2
19	BRANDENBURG-NEUMARK						3											3
20	HANOVRA												1					1
21	CIESZYN-TESCHEN														1			1
22	GLOGAU						1											1
23	HÖXTER												1					1
24	MOLDOVA		1															1
25	MORAVIA						1											1
26	STEIERMARK-AUSTRIA									1								1
27	MINDEN-WESTFALIA							1										1

Fig. 2 – Repartiția tezaurului pe emitenți și nominale